

Tekstidest tähendusi otsimas

Ülevaade 41. emakeeleolümpiaadist

Nele Karolin Teiva

41. emakeeleolümpiaadi žürii liige,
Tartu Ülikooli keeleteaduse nooremteadur

Sissejuhatuseks

Emakeeleolümpiaadi korraldavad Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool vaheldumisi, sel korral oli järg Tartu Ülikooli käes. 2026. aastal toimunud 41. emakeeleolümpiaadi teema oli „Tekstist sünnib tähendus“. Olümpiaadi eesmärk oli suunata noori mõtlema tekstidele kui suhtlusolukordadele, kus tähendused sünnivad autori ja vastuvõtja koostöös. Sealjuures lõime ülesannetes analüüsimiseks muu hulgas ka olukordi, kus koostöö suhtlusolukordades mingil põhjusel ei toiminud, et panna õpilasi neid põhjuseid nägema ja teadvustama. Ülesanded suunasid õpilasi märkama keele eri tasandeid, mis tekstides tähendusi loovad, ja analüüsima konteksti mõju tähendusele.

Olümpiaad toimus kahes osas: 1) piirkonnavoore 22. jaanuaril Moodle'i keskkonnas (lahendati koolis või piirkonnakeskuses järelevalve all) ja 2) lõppvoor 6.–7. märtsil Tartu Ülikoolis. Nagu ikka, jagunesid õpilased klasside järgi kolme vanuserühma. Piirkonnavoorus osales 7.–8. klassist 803 õpilast, 9.–10. klassist 851 ja 11.–12. klassist 478 õpilast. Lõppvooru kutsusime piirkonnavooru tulemuste põhjal iga klassi 13–14 parimat lahendajat. Lõppvoorus osales kokku 79 õpilast 48 koolist.

Piirkonnavoore

Piirkonnavoorus tuli õpilastel lahendada kokku kümme ülesannet. Ülesanded olid vanuserühmades sarnased, kuid erinesid raskusastme poolest (erinesid ülesannetes kasutatud tekstid, ülesannete sõnastus ja esitatud küsimused). Näiteks pidid õpilased analüüsima ühe lühikese teksti tunnuseid, moodustama päritoluinfo (nt kreeka *biographía*) ja algosade

41. EMAKEELEOLÜMPIAADI LÕPPVOORU PARIMAD

7. klass

1. Karl Marten Kliiman, Tartu Hansa Kool (õpetaja Lea Sokman)
2. Paula Mäe, Tallinna Inglise Kolledž (õpetaja Jaanika Regi)
3. Inga Uus, Haapsalu Põhikool (õpetaja Piia Palge-Lepik)

8. klass

1. Hanna Leppikus, Tallinna Reaalkool (õpetaja Mirja Bluum)
2. Oskar Kustov, Tabasalu Kool (õpetaja Janika Ojamäe)
3. Marie Jürgen, Räpina Ühisgümnaasium (õpetaja Maire Alver)

9. klass

1. Salme Saag, Tartu Erakool (õpetaja Merle Pindmaa)
2. Inger Jürgenson, Tallinna Reaalkool (õpetaja Kristi Koit)
3. Kim Komtšatnikov, Tallinna Reaalkool (õpetaja Anu Kell)

10. klass

1. Markus Vurm, Hugo Treffneri Gümnaasium (õpetaja Age Salo)
2. Ursula Sepp, Gustav Adolfi Gümnaasium (õpetaja Ülle Salumäe)
3. Elis Lukner, Hugo Treffneri Gümnaasium (õpetaja Karin Soodla)

11. klass

1. Oskar Harry Hazlehurst, Gustav Adolfi Gümnaasium (õpetaja Anu Kell)
2. Hedvig Marie Harjo, Gustav Adolfi Gümnaasium (õpetaja Seoriin Jõgise)
3. Mari Elsbet Sits, Gustav Adolfi Gümnaasium (õpetaja Ülle Salumäe)

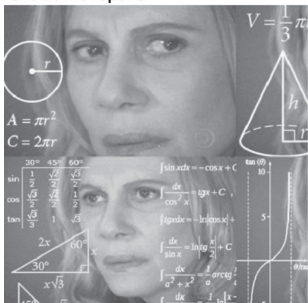
tähenduste (nt *bíos* 'elu' + *graphein* 'kirjutama') põhjal võõrsõnu ning neid tekstis sobivas kohas kasutama, mõistma teksti põhjal sugulussõnade tähendust ja täiendama selle põhjal joonist, rühmitama sõnu nende tähenduste põhjal, moodustama etteantud lauseliikmete põhjal lauseid ja määrama etteantud lausete lauseliikmeid. Piirkonnavooru ülesanded pakkusid ka tublimatele lahendajatele piisavat väljakutset: üheski vanuseklassis ei saavutanud ükski lahendaja võimalikke maksimumpunkte.

Sel aastal said iga vanuserühma kahe-kolme ülesande hindamises osaleda ka emakeeleõpetajad. Teised ülesanded olid automaatselt hinnatavad. Soovisime luua olümpiaadil võimalikult mitmekülgeid tekstide ja tähendustega seotud ülesandeid ning üksnes automaatkontrolli tingimustele vastates poleks saanud seda eesmärki täita. Paari tuhande vastuse omakeskis ülevaatamine oleks aga žüriile olnud äärmiselt aeganõudev ülesanne. Seetõttu palusimegi appi õpetajad, kes üle mitme aasta said taas võimaluse piirkonnavooru töid lähedalt näha ja nende hindamisel osaleda. Suur aitäh kõigile õpetajatele, kes selle olulise tööga oma panuse andsid!

Lõppvoor

Olümpiaadi lõppvoorus lahendati ülesandeid kahes osas, mõlemad osad paberil. Kahe osa jooksul lahendasid 7.–8. klassi õpilased kümme ülesannet, 9.–10. ja 11.–12. klassi õpilased üheksa ülesannet. Ülesannetes tegelesid õpilased taas mitmesuguste tekstide ja nende tähenduste analüüsimisega. Nii uuriti näiteks avalike siltide tekste, kirjutati „Tõe ja õiguse“ kommenteeritud väljaande põhjal juhiseid

siis kui rehepeks

kui alguses kasti tutvustati

mina, kui küsitakse, kes olümpiaadi ajal teipi kasutas

Näiteid olümpiaadil osalejate loodud meemidest

rehepeksuks, sõnastati ümber piltlikke väljendeid, analüüsiti õigekirja rolli luuletustes, koostati teksti emakeeleolümpiaadi reklaamivale flaierile ja kirjutati kõne, mis sobiks ettelugemiseks emakeeleolümpiaadi võitjale.

Kõigil huvilistel on võimalik proovida olümpiaadiülesandeid lahendada ka ise: piirkonna- ja lõppvooru ülesanded leiab TÜ teaduskooli kodulehelt.¹

Pärast ülesannete lahendamist oli kõigil õpilastel võimalik külastada Eesti Rahva Muuseumi. Aitäh Eesti Rahva Muuseumile tasuta pääsmete eest! Õhtul ootas osalejaid aga meelelahutusprogramm, kus õpilased said meeskondades koostada meeme, mõeldes tabavaid tekste etteantud piltidele. Kuna meemide koostamise ajal olid olümpiaadimuljed õpilaste jaoks väga värsked, oli enamik loodud meemidest just olümpiaadil toimunuga seotud. (Lõppvooru meemide mõistmiseks on tähtis teada, et enne lõppvooru lahendamise algust tutvustasime olümpiaadil osalejatele ruumis võimalike abivahendite kasti: sealt võisid nad soovi korral laenata endale teipi, pliiatseid, kääre, aga ka näiteks üht kurgikujulist pehmet mänguasja ja päkapikukujulist stressipalli.)

Lõppvooru ajaks kutsusime Tartusse ka lõppvoorul osalenute õpetajad-juhendajad. Sel ajal, kui õpilased olümpiaaditööd lahendasid, said õpetajad lähemalt kuulda olümpiaadiülesannetest ja arutleda laiemalt

12. klass

1. Anni Sooman, Tallinna Prantsuse Lütseum (õpetaja Kaie Klettenberg)
2. Helen Luurmees, Tallinna Prantsuse Lütseum (õpetaja Anneli Oidsalu)
3. Mia-Liis Ristal, Pärnu Koidula Gümnaasium (õpetaja Reet Kund)

¹ <https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadisusteem/emakeeleolumpiaad>

ERIPREEMIAD

- Tammsaare eriauhind piiri-märkide ülesande kõige selgema ja sisukama lahenduse eest – Marianne Rattur (Salme Põhikool, 7. klass)
- Terviklik teaduslik tekstianalüüs (anekdoodi ja suhtlusmaksimide ülesande lahenduse eest) – Loore Mikser (Tallinna Inglise Kolledž, 8. klass)
- Perfektna vana ja uue keelekasutuse ülesande lahendus – Lisbeth Nõlvak (Türi Põhikool, 7. klass)
- Parim ristsõna lahendamise sooritus – Hanna Leppikus (Tallinna Reaalkool, 8. klass)
- Tammsaare eriauhind tõhusa viljakäitlusjuhendi eest – Kim Komtšatnikov (Tallinna Reaalkool, 9. klass)
- Tammsaare eriauhind viljakäitluse ülesande kõige selgema ja sisukama lahenduse eest – Mona Ojamäe (Saue Kool, 9. klass)
- Loomingulisim vastus sõnamängulisele mõistatusele – Piret Otsa (Tallinna Reaalkool, 10. klass)
- Loomingulisim lähenemine liitsõnamõistatusele – Hüüp Sepp (Tartu Erakool, 9. klass)
- Parim põhjuste ja tagajärgede märkaja – Krita Kilumets (Saaremaa Gümnaasium, 10. klass)
- Kõige meeldejäävama flaieriteksti autor – Elis Lukner (Hugo Treffneri Gümnaasium, 10. klass)

ülesannete üle eesti keele tundides. Arutelu juhtisid emakeeolümpiaadi žürii esimees, Vanalinna Hariduskolleegeiumi (VHK) õpetaja ja Tartu Ülikooli keeleteadlikkuse ja eesti keele õppe professor Ilona Tragel ning VHK õpetaja ja Tartu Ülikooli nooremteadur Kati Käpp. Lisaks pidas emakeeõpetuse aktuaalsetest teemadest ettekande Tartu Ülikooli suulise kõne ja vestlusanalüüsi teadur Tiit Hennoste. Pärast ettekannete kuulamist ja aruteludes osalemist said õpetajad koos õpilastega külastada Eesti Rahva Muuseumi ja osaleda õhtuses meelelahutusprogrammis.

Lõpetamine

7. märtsi hommikul andsime õpilastele ja õpetajatele ülevaate ülesannetest, nende lahendustest ja iga ülesande keskmistest punktidest. Seejärel liikusime koos Tartu Ülikooli muuseumi valgesse saali, kus toimus pidulik lõpetamine. Lõpetamist alustasime vaatega tulevikku: Tartu Ülikooli väljendusoskuse lektor Helen Hint kuulutas välja järgmisel aastal Tallinna Ülikoolis toimuva olümpiaadi teema, mis teeb kumarduse eesti keeleteadlastele, -uurijatele ja -arendajatele. Seejärel andsime esmalt üle eripreemiad iga ülesande prima-omanäoliseima lahenduse eest ja tunnustused iga klassi kolmele parimale lahendajale. Koosviibimise lõpetasime koos kringlit süües ja olümpiaadimuljeid jagades.

Ühispilet olümpiaadi lõpetamiselt. Foto: Laura Kiiik

Õpilase muljeid olümpiaadist

Salme Saag (olümpiaadi võitja 9. klasside arvestuses, Tartu Erakool)

Tänu olümpiaadiks valmistumiseks loetud artiklitele ja ülesannetele endile mõistan paremini, mis on keeleteadus. Tekste üksipulgi läbi töötades hakkasin endisest enam mõtlema valikutele, mida rääkides ja kirjutades teen. Pärast põhjalikku analüüsi on keel muutunud vähem iseenesestmõistetavaks. Nüüd mõistan paremini, kuidas, aga ennekõike seda, miks keelt uuritakse.

Sageli võrreldakse keelt matemaatikaga – mõlemad on kollektsioon reegleid, mida kasutades saame midagi – protsesse, seoseid või oma tundeid ja arvamusi – väljendada. Õieti sarnaneb keele uurimine iga teise teadusega:

- Perfektne sildiülesande lahendus – Oskar Harry Hazlehurst (Gustav Adolfi Gümnaasium, 11. klass)
- Õigekirjarolli eriline märkamine – Isabel Põldme (Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasium, 11. klass)
- Perfektselt keerulise lause genereerija (keeleteadlaste keeles *garden path* -lause) – Kaspar Teede (Tallinna Reaalkool, 11. klass)
- Tubli tähenduse ja vormi siduja – Mia Lota Sutter (Gustav Adolfi Gümnaasium, 11. klass)
- Vau, lahe kõne (parim õnnitlustekst) – Anette Valter (Rakvere Riigigümnaasium, 11. klass)
- Erakordselt ehtne õnnitluskõne – Loreena Veermets (Viljandi Gümnaasium, 12. klass)

matemaatikud uurivad võrrandeid, füüsikud elektrone ja neutriinosid, keemikud elemente ja keeleteadlased sõnu.

Mina ütleksin aga, et mitte sõnad, tähed ja kirjavahemärgid pole uurimisobjektid, mille omadusi ja olemust avastame. Meie ise oleme need mõistatuslikud kehad, keda keeleteadlased uurivad. See, kuidas keelt kasutame, on see, mis annab sõnadele tähenduse ja keelele mõtte. Nii, nagu kujundavad füüsilist maailma füüsikaseadused, tegutseme – kõneleme – ka meie mingite reeglite järgi.

Tihti peale on aga keelekasutaja keele reeglitest ja seaduspärasustest, mis võimaldavad tal oma mõtteid väljendada, (näiliselt) sama teadmatu kui raskusjõust, mis teda maa poole tõmbab. Oleme küll need, kes keele löid, ja peame selle kasutamiseks reegleid mõistma, emakeelt kõneledes juhindume aga kõhutundest, salapärasest teadmisest, mida ja kuidas öelda.

Mis on need jõud, mis meid just nii väljenduma panevad? Mis on need reeglid, mille järgi teeme mõtetest sõnad ja sõnadest mõtted? Tekstist sünnib tähendus. Aga kuidas? Avastasin, et just seda, mida iga inimene alateadvuses mõistab, püüab keeleteadus (taas)avastada.

Olen oma (olgugi lühikese) elu jooksul jõudnud keelt kasutada nii mitmel moel. Tingiva kõneviisi seitse ametit ei tule mulle üllatusena, sest olen neid kõiki kasutanud. Deminutiiv pole võõras kontseptsioon, sest mind kutsuti juba esimestel elupäevadel Salmekeseks. Keele uurimise juures on nii maagiline just äratundmine. See on kui esimest korda oma kodulinna kaardi nägemine: pea iga tänav on läbi kõnnitud, iga ristmik juba tuttav, kuid perspektiiv on uus ja mõistmine sügavam.

OK